

ISUS KRIST SIN BOŽJI I VELIKI SVEĆENIK Tumačenje Ps 2 i Hebr 1,5; 5,5

Nikola HOHNJEC, Zagreb

Sažetak

Ps 2 (uz Ps 110) u hebrejskom originalu i posebno u grčkom prijevodu LXX osvjetljava mesijanstvo. Izdvojeno mjesto Božjeg posinjenja u rečenici »Ti si sin moj, danas te rodih« (2,7) preuzimanjem kontekstualno postaje novozavjetno mjesto u Poslanici Hebrejima. Ono u novozavjetnoj reлектiri označava Kristovo predegzistentno, zemaljsko i eshatološko bogosinovstvo (1,5). Izlaganje pokazuje nekonkurentno, nedjeljivo i jedinstveno sinovstvo u kristološkom razvoju (utjelovljenje, bogojavljenje, krštenje, preobraženje, pashalni misterij – muku, smrt i proslavu). Bit Isusa Krista funkcionalno se pokazuje na djelu u velikosvećeništvu (Heb 5,5). Isus Krist je jednostavno Sin Božji po biti. A po ljubavi i žrtvi, po svom uzvišenom i trajnom služenju, soteriološki Isus Krist je Veliki svećenik i Posrednik ljudi pred Bogom. Tako tri mjesta oba zavjeta tvore solidnu kristološko-soteriološku refleksiju o bogosinovstvu i velikosvećeništvu Isusa Krista.

Ključne riječi: Pomazanik, Sin (Božji), Veliki svećenik.

Uvod

Ovaj članak želi pokazati razvoj i rast biblijske poruke o Isusovom Božjem sinovstvu i veliko-svećeništvu koja se nalazi u Novom zavjetu kao cjelini, posebno u Poslanici Hebrejima, bogatoj starozavjetnim navodima. Kontekstualnost i međuovisnost obaju zavjeta, zatim izbor, citiranje i ponavljanje gornje tematike pokazuje interes i važnost poruke. Upravo je posrijedi Ps 2 koji uz (Ps 110) Novi zavjet najviše rabi. Heb često citira Stari zavjet te tvori i njegovu najveću reлектiru. Na dva mjesta (1,5; 5,5) ta poslanica citira i Ps 2. Taj je psalam svakako mesijanski – time u središtu interesa – i u Heb uz Ps 110 po naslovima je Sina Božjeg i Velikog svećenika ugrađen u njezinu kristologiju.

Ps 2, Bog i njegov Pomazanik

Tekst:

1 Zašto se bune narodi,
zašto puci ludosti snuju?

- 2 Ustaju kraljevi zemaljski,
knezovi se rote protiv Jahve
i Pomazanika njegova:
- 3 »Skršimo okove njihove
i jaram njihov zbacimo!«
- 4 Smije se onaj što na nebu stoluje,
Gospod im se podruguje.
- 5 Tad im veli u svom gnjevu,
žestinom ih on zbunjuje:
- 6 »Ta ja kralja svog postavih
nad Sionom, svojom svetom gorom.«
- 7 Obzanjujem odluku Jahvinu:
Gospodin mi reče:
»Ti si sin moj, danas te rodih.
- 8 Zatraži samo, i dat ću ti puke u baštinu,
i u posjed krajeve zemaljske.
- 9 Vladat ćeš njima palicom gvozdenom,
i razbit ih kao sud lončarski!«
- 10 Opametite se sada, vi kraljevi.
Urazumite se, suci zemaljski.
- 11 Služite Jahvi sa strahom,
s trepetom se pokorite njemu,
- 12 da se ne razgnjevi te ne propadnete na putu,
kad uskoro plane srdžba njegova.

Blago svima koji se njemu utječu!

Tumačenje:

Židovstvo i kršćanstvo podosta su se tradicionalno bavili ovim psalmom. Prvo se u psalmu iznosi bunt naroda (1-3). Urota se zemaljskih vladara podiže protiv Jahve i njegova Pomazanika (2,2), o čemu govori čitav odlomak (2,1-3). Čini se da je na mjestu prijevod u sadašnjosti.¹ Većina prevodioca prevodi mjesto sa sadašnjošću. Radnje su to koje se ponavljaju sada ili će se događati u skoroj budućnosti.² Slijedi Božja reakcija (4-6). Bog je suveren pa neprijateljsko

¹ Usp. Zürcher Bibel, Buber, H.-J. Kraus, H. Gunkel, B. Duhm, A. Weiser i dr. (G. HEN-TSCHEL, *Vor- und Nachgeschichte von Ps 2*, Colloquium Biblicum, Wien 1994., str. 1, rukopis).

² Usp. F. DIEDRICH, Psalm 2, Überlegungen zur Endgestalt des Palms, u: J. SCHREINER (izdavač), *Beiträge zur Psalmenforschung (FzB 60)*, Würzburg 1988., str. 39.

ugrožavanje ispada smiješno, jer je njihov plan bespomoćan (2,4-6). Fina ironija Božjeg promatranja i prosuđivanja nalazi se i drugdje u Bibliji kao što pokazuje naum ljudi pri gradnji kule babilonske (Post 11,5-9) ili u čovjeka koji nijeće Boga i ne čini dobro (Ps 14,2-3; 53,3-4). Zato Bog neće kod pobune šutjeti već djelovati. Bog je postavio kralja koji onda ograničuje prohtjeve naroda i gospodara.

Nastavlja se reakcija Pomazanika (7-9). Bog otvara svoj govor (2,7a). Izričaj »obznanjujem odluku« tvori protokolarni pravorijek o intronizaciji kralja. On izvodi sina: »Ti si sin moj danas te rodih« (2,7b). Nominalna rečenica³ izriče dakle da je kralj njegov (Božji) sin jer ga sam Bog izvodi. Vremenska oznaka o današnjem danu »danas« govori da se govor realizira u ovom vremenu.⁴ Tako je govor u odlomku 2,7-9 opisao radnju za budućnost, tj. proglas kako je kralj po stvaralaštvu postao sinom Božjim te provodi novu egzistenciju.⁵ Pomazanik je po sinovstvu postao univerzalni baštinik (2,8). Mjesto 2, 8 ne izriče hiperbolično – osobito ako se pretpostavi kasno datiranje – već znakovito izvršenje svjetskog gospodstva. Božji izabranik suvereno vlada, gvozdenom palicom, gospodari i sudi, po potrebi i kažnjava (2,9).

Teško je naći jeruzalemskog kralja koji bi odgovarao tom psalmu. No u egipatskoj i babilonskoj povijesti religije otkrivaju se paralele uz Ps 2,7. U Egiptu⁶ se faraonovim posinjenjem smatralo osobu rođenom kao »Deus incarnatus« (utjelovljeni Bog). U Asiriji i Babiloniji bogovi pozivaju i postavljaju kralja da bi im postao opunomoćenim slugom.⁷ Židovstvo međutim ne može pristati uz misao o rođenju od nekog božanstva. Po starozavjetnom razumijevanju i u Židova u Jeruzalemu, po odluci Božjoj, kralj pri stupanju na prijestolje postaje, rađa se kao sin Božji (Ps 89,27-28; 110).⁸ Ono što Ps 2,7 tvrdi sa strane sina to proriče Natan s očeve strane kralju Davidu: »Ja ću njemu biti otac, a on će meni biti sin« (2 Sam 7,14). David to po Božjem nadahnuću još jasnije prima do znanja za svoga sina: »Tvoj sin Salomon sagradit će meni Dom i moja predvorja; jer sam njega izabrao sebi za sina i ja ću mu biti otac« (1 Ljet 28,6). Egipatski je izvor siguran i on je našao sa Salomonovom svadbom i mjesto u Jeruzalemu. Sam se naime Salomon oženio među ostalima i egipatskom princezom, kćeri faraono-

³ Usp. G. HENTSCHEL, *Vor- und Nachgeschichte von Psalm 2*, Colloquium Biblicum, Wien 1994., str. 1, rukopis.

⁴ *Isto.*

⁵ Usp. S.-L. HOSSFELD / E. ZENGER, *Die Psalmen I, Psalmen 1 – 50*, Die Neue Echter Bibel, Kommentar zum Alten Testament mit der Einheitsübersetzung, Würzburg 1993., str. 50.

⁶ Usp. G. HENTSCHEL, *Vor- und Nachgeschichte von Psalm 2*, Colloquium Biblicum, Wien 1994., str. 3–4, rukopis; F.-L. HOSSFELD / E. ZENGER, *Die Psalmen I, Die Psalmen 1 – 50*, Die Neue Echter Bibel, Kommentar zum Alten Testament mit der Einheitsübersetzung, Würzburg 1993., str. 53–54.

⁷ *Isto.*

⁸ *Isto.*

vom (1 Kr 11,1). Bez konkretne historizacije Ps 89,27-28 izriče sadržaj u molitvenom duhu kao mesijansko obećanje: »On će me zvati 'Oče moj! Bože moj i hridi spasa mojega.' A ja ću njega prvorođencem učiniti, najvišim među kraljevima svijeta«. Tako se iz odlomka može zaključiti da je Pomazanik činom posvojenja postao sinom Božjim. Kraljevsko služenje izvršuje kao vladar i sudac.

Psalam završava upozorenjem kraljevima da se vladaju mudro, u religioznom strahopoštovanju pred mogućom Božjom srdžbom (10-12a). Rabljeni se imperativi odnose na ponašanje u budućnosti (10-11).⁹ Sažeto se može utvrditi: kraljevo ustoličenje već je stvarnost, a suprotstavljanje narodima i njihovim gospodarima predstoji još kao budućnost.¹⁰ Stoga je podložnost uvjet neosude. Makarizam je na koncu psalma, dakako, u sadašnjosti (2,12b). To mjesto želi Ps 2 povezati s početnim makarizmom u Ps 1 kao već postojećim autoritetom. Sam makarizam ima ovdje svoje mjesto: prva tri odlomka završavaju citatom, a ovaj posljednji simetrijski nadodanim makarizmom (1,12b).

Općenito u prvoj polovini psalterija, od Ps 2 do Ps 89 dogodila se davidizacija pa je Ps 2 moguće vezati uz Davidov lik ili još više i uspješnije uz Davidova sina Salomona. Ipak ni jedan ni drugi ne ispunjava riječi psalma pa David i Salomon ne mogu automatski zadobiti ime sin. Budući da se prije uprijetoljenja spominje Sion smije se govoriti o Davidu odnosno još točnije o Salomonu jer upravo u njihovo doba kraljevstvo je posebno povezano s hramom.¹¹ To međutim ne opravdava da se u Ps 2 točno odredi što kod intronizacije pripada kultskom ozračju hramskog uprijetoljenja. Svećenik izgovara i proročku molitvu (Ps 72). Kraljevski protokol intronizacije označen je znakom na čelu i preuzimanjem Zakona: kralj je dobio priznanje kao Božji sin i naredbu da gospoduje nad svijetom. Ps 89 čak prisjeća i na procesiju iz hrama na dvor. Ps 45 predstavlja recital u dvorani s prijetoljem. Ps 110 iznosi isti sadržaj: proglašenje kralja-pomazanika (1), suvereno žezlo (2) i trajno svećeništvo (4).

Kralj je u Ps 2 blizak Bogu. Bunt je naroda usmjeren protiv Boga i njegova Pomazanika. Bog potvrđuje kraljevo gospodstvo. Kralj se poziva na Božju riječ, on je uostalom sin Božji i Bog mu je podložio narode. Temeljni lik i prerada govore da bi po kraljevskoj ideologiji sam kralj trebao nastaviti ulogu, no u završetku odlomka stoji kako Bog opet zahvaća i narod mu se mora podvrći ili će propasti.

⁹ Usp. G. HENTSCHEL, *Vor- und Nachgeschichte von Ps 2*, Colloquium Biblicum, Wien 1994., str. 1, rukopis.

¹⁰ Isti, str. 2.

¹¹ Usp. S. J. KISTENMAKER, *Exposition of the Epistle to the Hebrews*, New Testament Commentary, Michigan, Grand Rapids 1992.⁵, str. 36.

Ps 2 pripada onim psalmima gdje se gaji mesijanska nada. Pokušaj historizacije ima u vidu akadsku praksu o poistovjećenju kneza i sina kao što izriče Ps 2.¹² Odlomak 2,7-9 čini se da odražava konkretno stanje davidovske loze. LXX smatra Davida mirotvorcem, mesijom i pastirom. David je prema 2 Sam 8,1-14 doduše silovit ali prema 2 Sam 10,1-19 David je mirotvorac i samo se u skrajnjoj situaciji brani.

Datiranje psalma proteže se od uprijestoljenja Salomona do poegzilskog vremena s konačnom redakcijom možda tek u vrijeme Makabejaca.¹³ Većina egezegeta ipak smatra psalam predegzilskim¹⁴ ceremonijalom uprijestoljenja ili kraljevim recitalom na njegovu godišnjicu.¹⁵ Deissler¹⁶ i Zenger¹⁷ zaradi aramejske terminologije zaključuju da se radi o poegzilskom vremenu, kao što iz tog vremena potječe i razmišljanje o buntu naroda. Relativno kasni jezik je činjenica ali literarni motivi dolaze već ranije.¹⁸

Ps 2 svoje izraze pomazanik (2,2), posinjenje (2,7), kraljevanje i sud (2,9), gotovo zasigurno uzima kao mesijanske. Bog je u Starom zavjetu obećao mesijanskog kralja proglašivši ga sinom i predavši mu izvršnu vlast. LXX više od masoretskog teksta naglašava mesijanizam Ps 2. Uz poznate tvrdnje u masoretskom tesktu LXX donosi da je u 2,6 subjekt Pomazanik, dok je u masoreta to Jahve. Nadalje prijevod LXX opet u vidu mesijanskog značaja povezuje kako je Mesija, kralj na Sionu, ujedno i pastir povjerenog mu naroda. Čini se da ovakvo razlikovanje pokazuje trag o postojanju diskusije između kršćana i masoreta o mesijanskom tumačenju.¹⁹ Možda su masoreti za razliku od LXX i njenog izvornika svojom vokalizacijom umanjili važnost Mesije.²⁰ Targum uz Ps 2 također iznosi mesijanizam.²¹ Pri Ps 2,8 imamo Mesiju koji će primiti u posjed »dominia filium terrae« (posjede sinova zemaljskih), umjesto »krajeva zemaljskih«. Osim

¹² Usp. G. HENTSCHEL, *Vor- und Nachgeschichte von Psalm 2*, Colloquium Biblicum, Wien 1994., str. 4, rukopis.

¹³ Usp. B. BECKING, *Wie Töpfe sollst du sie zerschmeissen*, Mesopotamische Parallelen zu Ps 2,9b, *ZAW* 102 (1990), 78.

¹⁴ Usp. G. HENTSCHEL, *Vor- und Nachgeschichte von Ps 2*, Colloquium Biblicum, Wien 1994., str. 2, rukopis.

¹⁵ Usp. H.-J. KRAUS, *Die Psalmen*, (1. svezak), *Biblicher Kommentar XV/1*, Neukirchen – Vluyn 1978.⁵, str. 146.

¹⁶ A. DEISSLER, *Die Stellung von Psalm 2 im Psalter*, Folgen für die Auslegung, u: J. SCHREINER (izdavač), *Beiträge zur Psalmenforschung (FzB 60)*, Würzburg 1988., str. 146.

¹⁷ E. ZENGER, *Psalm 2*, u: F.-L. HOSSFELD / E. ZENGER, *Psalmen I, Psalm 1 – 50*, Die Neue Echter Bibel, Würzburg 1993., str. 50.

¹⁸ Usp. G. HENTSCHEL, *Vor- und Nachgeschichte von Psalm 2*, Colloquium Biblicum, Wien 1994., str. 3, rukopis.

¹⁹ Usp. R. RUBINKIEWICZ, *Die Wirkungsgeschichte von Ps 2,8 und 110 im frühen Judentum*, Colloquium Biblicum, Wien 1994., str. 4, rukopis.

²⁰ Isti, str. 2.

²¹ Isti, str. 6.

toga imamo »recipite doctrinam« (primite nauk) u skladu sa LXX a masoreti imaju varijantu »poljubite sina« (Ps 2,12). Ps 2 je po shvaćanju sinagogalnog bogoslužja kraljevskog odnosno mesijanskog sadržaja.²² I rabinsko²³ tumačenje psalma poznaje mesijansko značenje: konačna pobjeda nad neprijateljskim silama pripisuje se Mesiji koji udara silnika šibom svojih usta (Iz 11,4 – Midr/Ps 2). Rabi Huna²⁴ tumači da će Bog »danas« prvo stvoriti, »roditi« novo stvorenje, Mesiju. Jer Bog se u Ps 2 uistinu obraća nekome u vrijeme uspona na prijestolje i proglašava ga: ti si sin moj! Ps 2 iznosi uprijestoljenje ali govori i o uroti i postojanoj vladavini.²⁵

Psalmi za Novi zavjet vrijede kao proroštva. Ps 2 igra u Novom zavjetu veliku ulogu pa se više puta, u raznim novozavjetnim spisima i na raznim mjestima citira izričući najvažnije o Isusu Kristu. Sin iz Ps 2 tip je sina Božjega i vjernicima starozavjetnog razdoblja to je predstavnik koji je sjena Mesije.²⁶ Tako se Ps 2 citira u kontekstu Kristove proslave (usp. Heb 1,5; 5,5; Otk 2,26-27). I za Isusova krštenja citira se Ps 2 (usp. Mk 1,11 i par.). Smrt Isusova također prisjeća kako su se kraljevi svijeta i veliki narodi udružili da bi odstranili Pomazanika (2,2). Tako je rana Crkva u prognaničkoj stisci utkala to psalamsko mjesto u svoju molitvu za izbavljenjem (Dj 2,25-28). Vjerojatno i Mt 26,3-4 opisujući Kristov dolazak na koncu svijeta prisjeća na situaciju ugroženosti. U paruziji Isus je uprijestoljen kao Gospodar svijeta (Otk 19,15): tada će vladati nad narodima željeznim štapom (Ps 2,9; Otk 12,5; 19,15). U njegovom će trijumfu sudjelovati svaki onaj koji je po njegovom primjeru ubrojen među spašenike (Otk 7,9-10; 14,1-5).

Sinovstvo kao prioritet (Hebr 1,5)

Tekstovi:

- Obznanjujem odluku Jahvinu:
Gospodin mi reče:
'Ti si sin moj, danas te rodih' (Ps 2,7).
- Ta kome od anđela ikad reče:
'Ti si sin moj, danas te rodih' (Heb 1,5a).

²² Usp. J. PHILIPS, *Exploring Hebrews*, (1. svezak), New Jersey, Neptune 1992.³

²³ Usp. R. RUBINKIEWICZ, *Die Wirkungsgeschichte von Ps, 8 und 110*, Colloquium Biblicum, Wien 1994., str. 9, rukopis.

²⁴ *Isto*.

²⁵ Usp. E. ELLINGWORTH, *The Epistle to the Hebrews, A Commentary on the Greek Text*, Michigan, Grand Rapids 1993., str. 112.

²⁶ Usp. S. J. KISTENMAKER, *Exposition of the Epistle to the Hebrews*, New Testament Commentary, Michigan, Grand Rapids 1992.⁵, str. 37.

Tumačenje:

Ps 2,7 sasvim je precizno citiran u Poslanici Heb i to dva puta (1,5a; 5,5b). Psalamsko mjesto prvi puta stoji u prvom odsječku poslanice o Isusovom Božjem sinovstvu. Isti citat stoji još jedanput u drugom odlomku, o Kristovom velikosvećeništvu.

Citat u Heb 1,5 odgovara slijedećem citatu te ima hijazam,²⁷ što znači povezanost po naslovu Sina Božjega. Ovo se mjesto i dotična podjela prihvaća jednoglasno a drugo mjesto (Heb 5,5) s istim psalmom svakako stoji u drugom odlomku, gdje međutim postoji više podjela tako da psalamsko mjesto pripada na početak ili pod konac drugog dijela Heb. Sam i isti Bog (Ps 2,7; 110) podario je Kristu sinovstvo i svećeničko dostojanstvo.²⁸ nazvao ga je Sinom i postavio ga Velikim svećenikom (Heb 5,5).²⁹

Heb 1,5a uspoređuje Sina s anđelima. Nije posrijedi nikakva polemika o uzvišenijem položaju Sina nad anđelima.³⁰ Tako se ne može zaključiti da naznačeno mjesto govori protiv krive nauke.³¹ Drugi citat indirektno suprotstavlja Krista Aronu. Isus je Sin Božji i postavljen Velikim svećenikom. Velikosvećenička služba potječe od Isusova sinovstva.³²

Redak 1,5s pokazuje strukturu. Govori se o Sinovljevu uzdizanju nad anđele: Ps 2,7 po vezniku *gar*, »jer« započinje argumentaciju u nizu (kateni) od sedam starozavjetnih tekstova, s pet psalamskih mjesta, jedno iz Pnz i jedno iz 2 Sam. Heb 1,5s u antitetičkoj usporedbi nadovezuje se na redak 4 i započinje se baviti jedinstvenošću i uzvišenošću naslova »Sin«.³³ Tvrdnja da je Sin uzvišeniji od anđela već se nalazi u Heb 1,4. Niz citata stavlja naime izričaje o Sinu nasuprot onima o anđelima. Oni se pojavljuju kao klasa. Nose također kolektivno ime sinovi Božji (Job 1,6). Početak poduže strukture s dva citata o Sinu i jednom citatu o anđelima antitetički ilustrira značajku dostojanstva: Isus je prvorodeni i

²⁷ Usp. E. ELLINGWORTH, *The Epistle to the Hebrews, A Commentary on the Greek Text*, Michigan, Grand Rapids 1993., str. 112.

²⁸ Usp. O. MICHEL, *Der Brief an die Hebräer*, Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament 13, Göttingen 1975.⁵, str. 219.

²⁹ Usp. E. ELLINGWORTH, *The Epistle to the Hebrews, A Commentary on the Greek Text*, Grand Rapids 1993., str. 282.

³⁰ Usp. C.-P. MÄRZ, *Hebräerbrief*, Die Neue Echter Bibel, Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung, Würzburg 1989., str. 24.

³¹ Usp. O. KUSS, *Der Brief an die Hebräer*, (8. svezak), Regensburger Neues Testament, Regensburg 1966.

³² Usp. S. J. KISTENMAKER, *Exposition of the Epistle to the Hebrews*, New Testament Commentary, Michigan, Grand Rapids 1992.⁵, str. 135.

³³ Usp. A. GRÄSSER, *An die Hebräer*, (1. svezak), Hebr 1 – 6; Evangelisch-katholischer Kommentar, Zürich-Braunschweig 1990., str. 71; C.-P. MÄRZ, *Hebräerbrief*, Die Neue Echter Bibel, Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung, Würzburg 1989., str. 24.

jedini Sin Božji (1,5-6). Pri tome je vrijedno spomenuti da je prvi starozavjetni navod »Ti si sin moj...« (Ps 2,7) i onaj posljednji »Sjedi mi zdesna...« (Ps 110,1) naglašen osobito mesijanski. Serija od sedam biblijskih mjesta zapravo je kristološki uvod i verifikacija: naglašava Kristovo otajstvo.³⁴ Prvi citat ponovljen u Heb 5,5 u novom kontekstu govori o soteriološkoj Kristovoj funkciji.³⁵ Treba spomenuti da Heb izbjegava konfliktne teme, božansku srdžbu (Ps 2,5.12) i pogane (Ps 2,1.8) što je omiljeni sadržaj i inače u psalmima ali u Heb je odsutan.³⁶

Subjekt poluretkak 1,5a, kao i glagola *eipen*, »reče« u aoristu, jest Bog iz retka 1,1.³⁷ Priprema za izričaj u Heb 1,5 iz Ps 2,7 o Sinu ispunjena je baština sina iz retka 4, a izražena perfektom *kekleronomaken onoma*, »baštinio ime«. Tako naime konkretni čin iz prošlosti odgovara svečanom imenovanju zadobivenog imena (2,4). Anđeli su stalno opisani u pluralu i s određenim članom predstavljaju se kao skupina bića.

Prvi kao i posljednji starozavjetni citat (1,5.13) uveden je retoričkim pitanjem: »Ta kome...«, »Za koga pak...«. Retoričko je pitanje novo i s veznikom *gar*, »jer« opširno utemeljuje tvrdnju iz retka 4 o Sinu.³⁸ Uvodno *gar*, »jer« odnosi se dapače na sve retke u proslavu (Heb 1,1-4) i navodi sedam citata o uzvišenju Sina nad anđelima. Tako retoričko pitanje uokviruje božanski izričaj: »Ta (*gar*) kome (*tini*) od anđela (*ton aggelon*) ikad (*pote*) reče?« (1,5a). Takva pitanja kao samorazumljivi i neizgovoreni odgovor uvode citate u dokazni niz (1,5 dvaput. 13-14). Nikada i od nikoga prešućeni odgovor implicira negativni odgovor.³⁹

Iza retoričkog pitanja, a bez ikakvog odgovora, slijedi starozavjetni citat, u točnom prijevodu LXX. Prema 'Formgeschichte' (povijest oblika) kombinacija citata podsjeća na rabinsko izlaganje midraša, egzegezu koja se odvija u nizu pitanja i odgovora.⁴⁰ Imamo i pretpostavljeni 'sensus plenior' (puniji smisao) kao kršćansko osvjedočenje da Biblija kao cjelina proriče Mesiju.⁴¹ U rabinskoj lite-

³⁴ Usp. C.-P. MÄRZ, *Hebräerbrief*, Die Neue Echter Bibel, Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung, Würzburg 1989., str. 24.

³⁵ Usp. C. SPICQ, *L'Épître aux Hébreux*, (2. svezak), Commentaire, Études Bibliques, Paris 1953.

³⁶ Usp. E. ELLINGWORTH, *The Epistle to the Hebrews, A Commentary on the Greek Text*, Michigan, Grand Rapids 1993., str. 112.

³⁷ Isti, str. 111.

³⁸ Usp. E. GRÄSSER, *An die Hebräer*, (1. svezak), Hebr 1 – 6, Evangelisch-katholischer Kommentar, Zürich-Braunschweig 1990., str. 72.

³⁹ Isti, 73; C. SPICQ, *L'Épître aux Hébreux*, (2. svezak), Commentaire, Études Bibliques, Paris 1953², str. 15.

⁴⁰ Usp. E. GRÄSSER, *An die Hebräer*, (1. svezak), Hebr 1 – 6, Evangelisch-katholischer Kommentar, Zürich-Braunschweig 1990., str. 72.

⁴¹ *Isto*.

raturi vrijedi prešutni argument: »Quod non in Thora, non in mundo« (Što se ne nalazi u Zakonu ne nalazi se u svijetu). No drugo je pitanje da li taj prešutni argument vrijedi i ovdje? Nije li stvarno Stari zavjet ranije govorio tim jezikom i o anđelima?⁴² Anđeli se naime kolektivno nazivaju sinovima Božjim kako u originalnom hebrejskom tekstu tako i u prijevodu LXX kada je riječ o anđelu Božjem Rafaelu (Tob 5,4). »Anđeli Božji« jednako služe kao i »Božji sinovi« (Pnz 32,8; Job 1,6; Ps 29,1) ili »sveci« (Job 5,1). U takvim kasnim tekstovima (kao npr. Tob) anđeli odražavaju inkulturaciju starozavjetne teologije jer je zaradi helenističkog poimanja Božjeg sinovstva trebalo zaštititi židovski monoteizam (usp. Iv 10,34).⁴³ U Pnz 32,8 hebrejski tekst spominje »sinove čovječje« i »sinove Božje« koje LXX prenosi kao »sinove čovječje« i »anđele Božje«. Suglasnost »anđela Božjih« i »sinova Božjih« ipak susrećemo malo dalje i u hebrejskom tekstu i u prijevodu LXX. U LXX Dn 3,92 stoji *homooma aggelou theou*, »sličan anđelu Božjem«, a Teodocijanov prijevod pronalazi u masoretskom tekstu zatvoreniji izričaj *homoioa huio theou*, »sličan sinu Božjem« kao što se i inače navodi u masoretskom tekstu Dn 3,25: »četvrti je sličan sinu Božjemu«. Radi se o jednom anđelu o kojemu svjedoči Dn 3,28 (LXX 3,95): »Blagoslovljen bio Bog... koji je poslao svog anđela i izbavio sluge svoje...« Pa da je Poslanica Heb uporabila i Teodocijana (ili masoretski tekst) ipak to ništa ne bi promijenilo na stvari jer govori se da je »sličan sinu Božjemu« a ne da je »Božji sin«.⁴⁴ Teže je stvar uskladiti s Ps 82 gdje se kao realnost uzima postojanje poganskih božanstava što potvrđuje održavanje suda među bogovima (1) u čijoj sredini jedan neidentificirani govornik objavljuje u jeziku sličnom rođenju sina (Ps 2,7): *Ego eipa Theoi este kai huioi hupsistou pantes*, »Rekoh doduše: 'Vi ste bogovi i svi ste sinovi Višnjega' (Ps 82,6).⁴⁵ Čak bi u tom kontekstu trebalo vidjeti Iv 10,34: »odgovori im Isus: 'Nije li pisano u vašem Zakonu: Ja rekoh: bogovi ste'«, da se utvrdi je li posrijedi neki ironični izričaj.⁴⁶ Ps 82 opominje knezove i suce koje je čak oslovio u množini i u više navrata »kao sinove Božje« da se na vrijeme urazume. Sam Isus u obrani svoje božanske osobnosti, dakle, u drugom kontekstu i u polemičkom tonu s Židovima navodeći mjesto »vi ste bogovi« brani svoje božansko porijeklo. Inferiornost anđela prema Božjem Sinu je činjenica ali takva koja također u svom redu koristi zajednici na putu do spasenja.⁴⁷ Michel ima pravo kada tvrdi da nijedan novozavjetni tekst nije golo ponavljanje Staroga zavje-

⁴² Usp. E. ELLINGWORTH, *The Epistle to the Hebrews, A Commentary on the Greek Text*, Michigan, Grand Rapids, str. 100.

⁴³ Isti, str. 111.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Usp. E. GRÄSSER, *An die Hebräer*, (1. svezak), Hebr 1 – 6, Evangelisch-katholischer Kommentar, Zürich-Braunschweig 1990., str. 71.

ta.⁴⁸ Osjeća se u svom osvjedočenju potvrđen jer izričaj u starozavjetnom citatu (Ps 2,7): »sin«, vremenom radnje i prilogom o »danas« opravdava analizu i vlastito tumačenje. Prva je riječ *huios*, »sin«, koji se odlikuje od početka (Heb 1,3) kao imenica bez određenog člana razumijevanjem u apsolutnom smislu »My Son you are, not You too are my Son« (Moj si Sin, ne i ti si moj Sin).⁴⁹ Božansko sinovstvo bilo je Židovima blasfemično (Mt 26,63-66). Uostalom tradicionalni je naslov Sina izrečen već u proslavu Heb 1,1-4 po imenici »Sin« i odgovarajućim zamjenicama. Središnje mjesto pripada »Sinu«, a ne anđelima. Tako onaj tko poznaje Sina ne treba anđela da bude njegov posrednik s Bogom. Barclay ispravno zaključuje da se u ranoj Crkvi uvijek kod riječi Sin ili Gospodin mimo bilo kojeg konteksta mislilo na Isusa.⁵⁰ Dakle za samo ime je bitna narav koja može izraziti rang i dostojanstvo »Sina« od vječnosti i to će stalno ostati jer izričaj stoji u prošlosti.⁵¹ Tradicionalni naslov Sina odlikuje se od početka Poslanice Heb (1,3) i bit će spomenut samo uz pojam Velikog svećenika (5,5.8.28; 7,3) ili kod opomene (6,6; 10,29).⁵² Upotrebene osobne imenice: *mou/su*, »mene/ti« i *ego/se*, »ja/tebe« izražavaju naglasak koji je autor u toj pretežno kratkoj rečenici postavio.

Važni glagoli *ei*, »jesi« u prezentu i *gegenneka*, »rodih« u perfektu pokazuju trag egzistencije i trag rođenja. Glagol *ei*, »jesi« znači tako sadašnju, tj. trajnu radnju sinovstva Božjega i glagol *gegenneka*, »rodih« je gotova radnja sinovstva Božjega, tako je glagol *gegenneka*, »rodih« gotova radnja rođenja jer on ostaje Sin što označava i svršena radnja u rečenici.⁵³ U hebrejskom jeziku prvi izričaj o sinu glasi bez glagola »jesi« i stoji dakako *beni ata*, »moj sin, ti« ili »ti moj sin«. Ali apsolutni smisao naslova »sin«, naglasak na osobnim imenicama i ritam psalma čine suvišnim tumačenje što pokazuje LXX koju je uostalom preuzela Poslanica Heb. Glagol *gennaō*, »rađam«, *gegenneka*, »rodih« posreduje predodžbu svršenog stanja, daje objašnjenje za sinovstvo i dovodi ga u odnos djelovanja »da se vječno i trajno nastavi«. ⁵⁴ Upravo naši glagoli *ei*, »jesi« u prezentu i *gegenneka*, »rodih« u perfektu u retku 1,5a značajni

⁴⁸ O. MICHEL, *Der Brief an die Hebräer*, (13. svezak), Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament, Göttingen 1975.⁷, str. 107.

⁴⁹ S. J. KISTENMAKER, *Exposition of the Epistle to the Hebrews*, New Testament Commentary, Michigan, Grand Rapids 1992.⁵, str. 13.

⁵⁰ Usp. W. BARCLAY, *The Epistle to the Hebrews*, The Daily Study Bible, Edinburgh 1975.

⁵¹ Usp. R. KENT, *The Epistle to the Hebrews*, Illinois, Wheaton 1993., str. 36.

⁵² Usp. E. ELLINGWORTH, *The Epistle to the Hebrews, A Commentary on the Greek Text*, Michigan, Grand Rapids 1993., str. 281.

⁵³ Usp. analizu u: PH. E. HUGHES, *A Commentary on the Epistle to the Hebrews*, Michigan, Grand Rapids 1990., str. 36.

⁵⁴ Svršeno stanje izrazio je kao djelovanje »that continues perpetually and eternally« (da se nastavi trajno i vječno), S. J. KISTENMAKER, *Exposition of the Epistle to the Hebrews*, Michigan, Grand Rapids 1992.⁵, str. 43.

su i pokazuju važnost Starog zavjeta u hebrejskom: Heb se manje zanima za starozavjetne pripovjedne a više za egzistencijalne tekstove koji prenose »trajno i suvremeno značenje«. ⁵⁵ Poslanica jednostavno naglašava »rađanje« kao vremenski moment priloga »danas« koji je podređen događaju rođenja i Sinu. Tako izričaj »danas« nije sam po sebi povod da ga gotovo svi egzegete razmjerno široko tumače.

Konačno i slijedi izričito vremenski prilog *semeron*, »danas«. Riječ dolazi još u Heb 3,7.13.15; 4,7 i u 13,8. Komentari pokušavaju izraz kompleksno i različito protumačiti. Iznosi se tako i pojedinačno izlaganje brojnih tumačenja tog važnog priloga »danas«. Poslanica Heb polaže na taj pojam svoje težište. ⁵⁶ Ona taj pojam ne uzima u smislu povijesnog datuma. ⁵⁷ Novi zavjet povezuje više puta »semeron«, »danas« s uzvišenjem kralja u sferu Božje prisutnosti: Isus postaje Sinom Božjim po krštenju (Lk 3,22 par), po preobraženju (Mk 9,7 par; 2 Pt 1,17) i po uskrsnuću (Dj 13,33). Poslanica Heb svjedoči i o uzvišenju i proslavi (1,5; 5,5; 7,28). U Heb 1,5a »danas« se može povezati s *posinjenjem*, ali ono se susreće više u Starom zavjetu a manje u Heb 1,5 kao i u nekim novozavjetnim spisima (Mk 1,11; 9,7). ⁵⁸ S izričajem »danas« od starine se označava sporno *vječno rađanje Sina*. Ova argumentacija više se osvrće na Heb 1,6: »A opet kad uvodi prvorođenca u svijet, govori: 'Nek pred njim nice padnu svi anđeli Božji'«. Ukazuje se na to da je Sin od ljudi ali po milosti Božjoj po svojoj je naravi od vječnosti, od Boga (usp. 1,2; 3,7.13.15; 4,7; 13,8). ⁵⁹ *Utjelovljenje ili rođenje Kristovo* pripada najstarijem tumačenju. Sin je vječno od Boga ali i po utjelovljenju: »Imajući dakle Velikog svećenika koji prodrije kroz nebesa – Isusa, Sina Božjega – čvrsto se držimo vjere« (Heb 4,14). Citat Ps 2,7 stoji naime u kontekstu uskrsnuća u Dj 13,33, a prisjeća na Isusovo utjelovljenje od Marije. Čak se Otk 12,5 povezuje s utjelovljenjem Krista. ⁶⁰ Utjelovljenje je temelj i Kristova svećeništva. ⁶¹ *Isusovo krštenje* shvaćeno je kao otkrivenje Isusova sinovstva kao »da-

⁵⁵ Riječima »continuing and contemporary significance« (trajno i suvremeno značenje) plastično se je izrazio E. ELLINGWORTH, *The Epistle to the Hebrews, A Commentary on the Greek Text*, Michigan, Grand Rapids 1993., str. 110.

⁵⁶ Usp. O. MICHEL, *Der Brief an die Hebräer*, (13. svezak), Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament, Göttingen 1975.⁷, str. 110.

⁵⁷ Usp. E. GRÄSSER, *An die Hebräer*, (1. svezak), Hebr 1 – 6, Evangelisch-katholischer Kommentar, Zürich-Braunschweig 1990., str. 74.

⁵⁸ Usp. O. MICHEL, *Brief an die Hebräer*, (13. svezak), Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament, Göttingen 1975.⁷, str. 110.

⁵⁹ Usp. Origena, Augustina i Tomu Akvinskoga.

⁶⁰ Utjelovljensko tumačenje poznaju već Ebionitsko evanđelje, Justin, Didahe, Teodor iz Mop-suestije, Ivan Zlatousti ali i moderni autori kao Hillary, Strobel, Linders, Spicq, G. W. Mac-Rae i dr.

⁶¹ Usp. C. SPICQ, *L'Épître aux Hébreux*, (2. svezak), Commentaire, Études Bibliques, Paris 1952.², str. 111.

nas«: on je ljubljen i izabran (Heb 12,5-6; Mk 1,11; 9,7; Lk 3,22 dulja zapadna verzija).⁶² Isus nije izabrao svoj zadatak nego kod krštenja ga je nebeski glas izabrao i potvrdio (Ps 2,7): »Ti si Sin moj, Ljubljeni! U tebi mi sva milina!« (Mk 1,11). Biti ljubljen i biti izabran činilo se važnim izlaganjem u Mk 1,11 i 9,7 (usp. Heb 12,5-6). *Preobraženje* Isusovo također je povezano s »danas« jer odzvanja isti nebeski glas sinovskog izabranja.⁶³ *Isusovo uskrsnuće* ima osobito važnu ulogu za konstituiranje sinovstva Isusa Krista što dokazuje Rim 1,3-4.⁶⁴ Ovo mjesto se susreće u Dj 13,33 kao dokaz iz kristologije. Kada se govori o uskrsnuću treba zazvati u pomoć Kol 1,18 i Otk 1,5. Sasvim je usko povezano i čini gotovo produženje uskrsnuća, ali ipak je različito: *Kristovo uzvišenje ili uprijetoljenje*.⁶⁵ Ono se susreće i drugdje u Novom zavjetu: Ef 1,20; Heb 3,5; 7,28. Uistinu Bog Otac uzvisio je svoga Sina. Nije nemoguće da se i u Heb 5,5-6 nastup Velikog svećenika poveže s uzvišenjem. Ps 2,7 i inače je povezan s uzvišenjem (1,5; 7,28).

Mnogi se autori ne mogu u izlaganju »danas« odlučiti za jedno tumačenje i uvode u svojim komentarima veći dio gore spomenutih tumačenja.⁶⁶ Ako se »danas« Sina Božjega isključivo usmjeruje na krštenje, preobraženje ili uskrsnuće tada se zapada u ebionitsko shvaćanje koje prihvaća progresivno Kristovo uzvišenje u te tri etape. Ako se »danas« nastoji »povijesno« riješiti zapada se u nerješive poteškoće.⁶⁷ S detaljnim se razmišljanjem ne dolazi do neke jasne odluke. Tako opaža Ellingworth s Teodorikom: »pametnije je ne biti odveć specifičan«. ⁶⁸ On se priključuje razmišljanju Moffata tako što točno razmišljanje o »danas« nije bilo u duhu autora.⁶⁹ März ne svodi Heb 1,5 na određeni termin Kristove objave već u tome vidi opće izričaje o Sinu.⁷⁰ Kistenmaker misli da se »danas« ne uzima doslovno nego kao Kristovo djelo na zemlji – njegovo objavljivanje – dolazak ali to još ne znači da je Isus u momentu svoga rođenja Sin Božji ili da je po uskrsnuću Bog postao Otac (Dj 13,33).⁷¹ Sin je pred-

⁶² Usp. krsno tumačenje u Justina, Trifona, Strathmanna, Barclaya, Michela i dr.

⁶³ Kristoobjavljenjsko tumačenje zastupaju Riggerbach, Grässer i dr.

⁶⁴ Uskrsnuće kao tvorni čimbenik Božjeg sinovstva odrađuju Delitsch, Spicq, Erdman i dr.

⁶⁵ Kristovu proslavu uz pojam »danas« vežu mnogi autori: Laub, Grässer, Westcott, Andriessen, Bruce, Ellingworth, Spicq, Miller, Buchanan, Braun, Vanhoye i dr.

⁶⁶ Neodlučni ostaju Grässer, Laubach, Michel, Hughes, Ellingworth i dr.

⁶⁷ Usp. E. GRÄSSER, *An die Hebräer*, (1. svezak), Hebr 1 – 6, Evangelisch-katholischer Kommentar, Zürich-Braunschweig 1990., str. 75.

⁶⁸ P. ELLINGWORTH, *The Epistle to the Hebrews, A Commentary on the Greek Text*, Michigan, Grand Rapids 1993., »It is wiser not to be too specific«, str. 114.

⁶⁹ Isto.

⁷⁰ C.-P. MÄRZ, *Hebräerbrief*, Die Neue Echter Bibel, Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung, Würzburg 1989., str. 25.

⁷¹ S. J. KISTENMAKER, *Exposition of the Epistle to the Hebrews*, New Testament Commentary, Michigan, Grand Rapids 1992.², str. 37.

egzistentan, od vječnosti postoji i gospoduje – on se utvrđuje ali i izvodi.⁷² Naš je citat direktno oslovljavanje Božjeg Sina i März ispravno uvodi da su s njim povezani i drugi izrazi.⁷³ Sin iz Starog zavjeta odnosi se na Isusa, jer ranija kršćanska tradicija već je Isusa priznala Sinom Božjim.⁷⁴ Michel proširuje tako oznaku da je Bog u Heb 1,5 postavio Isusa Sinom po Ps 2,7 u punom smislu, tj. kao Gospodara svijeta.⁷⁵

Kratko teološko vrednovanje

Istraženo je da Heb povezuje starozavjetna mjesta u Ps 2,7 i 2 Sam 7,14 (1 Ljet 17,13).⁷⁶ Citat u prvom poluretku 1,5b odgovara hijastički slijedećem citatu u drugom poluretku 1,5b. Na Ps 2,7 nadovezuje se naime kao potvrdni drugi citat 2 Sam 7,14 po prijenosu *kai palin*, »i dalje«. ⁷⁷ I tako nastaje prijelaz od Boga (1,5a) do Sina (1,5b). Također se mijenja vrijeme prezenta i perfekta u 1,5a u futur u 1,5b. A podudarnost u svezi riječi »danas« u poluretku 1,5a ne postoji. Otuda se daje zaključiti da Heb 1,5a nudi osobito i samostalno kristološko izlaganje.⁷⁸ Prvi citat (Ps 2,7) tiče se razlikovanja prema anđelima, tvrdi, naime, da je Bog nekoga uveo kao Sina Božjega. Pracrkva je kao temelj dostojanstva Krista prije svega već dalekosežno i čvrsto prihvatila da je Isus kao Sin Božji viši i važniji od anđela.⁷⁹ Mjesto Heb 1,5 je jednostavno i jasno: ne sadrži ni polemiku protiv nekakvog specijalnog anđeoskog kulta niti sa sigurnošću poznaje suprotstavljane protiv nekog shvaćanja ili hereze po kojima bi Isus bio neko anđeosko biće. Jasno utisnuta kristologija o Sinu tipična je i za ostale novozavjetne spise. Poslanica Heb želi po reлектiri Starog zavjeta svojim adresatima pokazati gospodstvo Sina: on, Sin, jest predegzistentan, uzvišen i ponovno u dolasku.⁸⁰

⁷² Usp. E. GRÄSSER, *An die Hebräer*, (1. svezak), Hebr 1 – 6, Evangelisch-katholischer Kommentar, Zürich-Braunschweig 1990., str. 75.

⁷³ C.-P. MÄRZ, *Hebräerbrief*, Die Neue Echter Bibel, Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung, Würzburg 1989., str. 25.

⁷⁴ Usp. O. ELLINGWORTH, *The Epistle to the Hebrews, A Commentary on the Greek Text*, Michigan, Grand Rapids 1993., str. 111.

⁷⁵ Usp. O. MICHEL, *Der Brief an die Hebräer*, (13. svezak), Kritisch-exegetischer Kommentar, Göttingen 1975., str. 10.

⁷⁶ *Isto*, str. 109.

⁷⁷ *Isto*, str. 111.

⁷⁸ *Isto*, str. 109.

⁷⁹ Usp. P. ELLINGWORTH, *The Epistle to the Hebrews, A Commentary on the Greek Text*, Michigan, Grand Rapids 1993., str. 111.

⁸⁰ Usp. C.-P. MÄRZ, *Hebräerbrief*, Die Neue Echter Bibel, Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung, Würzburg 1989., str. 24.

Svećeništvo kao služenje (Heb 5,5)

Tekstovi:

- Obznanjujem odluku Jahvinu:
Gospodin mi reče:
'Ti si sin moj, danas te rodih' (Ps 2,7)
- Tako i Krist ne proslavi sam sebe postavši svećenik, nego ga
proslavi Onaj koji mu reče:
'Ti si sin moj, danas te rodih' (Heb 5,5).

Tumačenje:

Sinovstvo je razlog da je Bog Kristu podario svećeništvo (Ps 2,7; 110,4). Sinovski izričaj u Ps 2,7 donosi jasnu razliku u Heb:⁸¹ biti svećenik proizlazi iz biti sin, gdje svećeništvo nije nešto od sina odijeljeno već je to sinovstvo u vidu spasenja. Sin je uspješan posrednik, Veliki svećenik što je trpio a sada je na prijestolju u nebeskoj slavi. Poslanica Heb posize za starozavjetnom velikosvećeničkom institucijom da bi izložila poniženje i uzvišenje Isusa u soteriološkom značenju. Sin ide putem spasenja i Bog ga čini djelatnim Velikim svećenikom i kao takvog ga s Ps 110,4 i oslovljava.

U Heb 5,5 nema neke jedinstvene podjele teksta. Svakako ovo mjesto pripada jednom drugom odsječku Poslanice Heb gdje se govori o kristologiji svećeništva (3,1 – 5,10).⁸² Inače Veliki svećenik kao naslov (Ps 2,7; Heb 5,5b) predstavlja glavni naslov i vrhunac u središnjoj poučnoj sekciji (7,1 – 10,18).⁸³ Ovdje obrađeno psalamsko mjesto 2,7 u Heb 5,5b pripada vrhuncu strukture Poslanice Heb. Vanhoye⁸⁴ vidi u 5,5-10 vrlo snažno jedinstvo i promatra u eliptičkom odsječku 5,4-6, mjesto 5,5 u antitetičkom paralelizmu i svrstava ga u koncentričnu simetriju (Heb 5,1-10). März⁸⁵ polazi od hijastičke strukture i slično dijeli odsječak Heb 5,1-10 na A: 1-3/ B: 4/ B': 5-6/ A':6-10. Grässer⁸⁶ vidi ovdje u čovje-

⁸¹ Isti, str. 40. Čitav se odsječak temelji na tom izlaganju.

⁸² Usp. A. VANHOYE, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote secondo il Nuovo Testamento*, Torino 1990., str. 79.

⁸³ Usp. P. ELLINGWORTH, *The Epistle to the Hebrews, A Commentary on the Greek Text*, Michigan, Grand Rapids 1993., str. 281.

⁸⁴ A. VANHOYE, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote secondo il Nuovo Testamento*, Torino 1990., str. 99; 110–111.

⁸⁵ C.-P. MÄRZ, *Hebräerbrief*, Die Neue Echter Bibel, Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung, Würzburg 1989., str. 39.

⁸⁶ E. GRÄSSER, *An die Hebräer*, (1. svezak), Hebr 1 – 6; Evangelisch-katholischer Kommentar, Zürich-Braunschweig 1990., str. 286.

štvu i u hijastičkom redu svoj antitip. Sada spomenuta struktura pokazuje snažno jedinstvo konteksta u Heb. Po literarnoj vrsti odlomak Heb 5,5-10 predstavlja prahiman.⁸⁷ Kasnije se vrednovalo Heb 5,5-10 kao prerađenu blagdansku prozu.⁸⁸ Veliki svećenik kao naslov u Heb 5,5 postaje glavnim naslovom u novoj poučnoj sekciji Heb 7,1 – 10,18.⁸⁹ Sam Bog dao je Sinu slavu svećeništva da učini sebe poniznim, poslušnim (Fil 2,8).⁹⁰ Sin je efektivni posrednik jer je kao Veliki svećenik trpio a sada sjedi na prijestolju nebeske slave.⁹¹ Dakle ispravno govori Vanhoye⁹² o dva poteza svećeništva: trpio je i on je vjerodostojan – sam mu je Bog dao vjerodajnice. Smisao 5,5-6 objašnjava povezanost Sina s velikosvećeništvom. Naslov Sina prevladava na početku poslanice a u daljnjem će tekstu biti povezan uz velikosvećeništvo (5,8.28; 7,3) osobito u tijeku pareneza (6,6; 10,2a). Naslov velikosvećeništva po kontrastu s Aronom naslov je središnje do- ktrinarne sekcije (7,1 – 10,18).

Analiza Ps 2,7 već je napravljena uz mjesto Heb 1,5a. Ovdje u 5,5 slijede opaske o kontekstu izričaja o Sinu uz Kristovo svećeništvo. Podjela naslova sinovstva i velikosvećeničkog dostojanstva nisu dva vremenski odijeljena čina: Ona se vremenski poklapaju u istom činu koji se u 5,9 *teleiosis*, »savršenstvo« veže i mora biti nebeski čin.⁹³ Postavljeni uvjet velikosvećeništva stoji u 5,4 a to je Božji poziv i konstituiranje.⁹⁴ Riječ *houtos*, »tako« u 5,5 odnosi se na ranije *kathosper*, »jednako kao«. Korelacija ovih dvaju priloga uspostavlja odnos odgovaranja ili bolje rečeno ima indirektno suprotstavljanje Krista i Arona: kao što je pozvan Aron tako je i Krist.⁹⁵ Kristovo svećeništvo proizlazi iz sinovstva.⁹⁶ Neodređeni *ho lalesas*, »koji reče« kao uvod u citate, ima ipak određeni subjekt:

⁸⁷ Ovo zastupaju Deichgräber, Schiller, Friedrich: P. ELLINGWORTH, *The Epistle to the Hebrews, A Commentary on the Greek Text*, Michigan, Grand Rapids 1993., str. 181.

⁸⁸ Liturgijsko životno ozračje zastupa Altrigde: Isti, str. 281.

⁸⁹ Usp. *Isto*. März zastupa da ovo mjesto predstavlja 2. dio poslanice a Vanhoye njen 3. dio.

⁹⁰ Usp. A. VANHOYE, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote secondo il Nuovo Testamento*, Torino 1990., str. 99.

⁹¹ Usp. P. ELLINGWORTH, *The Epistle to the Hebrews, A Commentary on the Greek Text*, Michigan, Grand Rapids 1993., str. 282.

⁹² A. VANHOYE, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote secondo il Nuovo Testamento*, Torino 1990., str. 115.

⁹³ Usp. E. GRÄSSER, *An die Hebräer*, (1. svezak), Hebr 1 – 6, Evangelisch-theologischer Kommentar, Zürich-Braunschweig 1990., str. 288.

⁹⁴ Usp. C.-P. MÄRZ, *Hebräerbrief*, Die Neue Echter Bibel, Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung, Würzburg 1989., str. 39.

⁹⁵ Usp. E. GRÄSSER, *An die Hebräer*, (1. svezak), Heb 1 – 6, Evangelisch-katholischer Kommentar, Zürich-Braunschweig 1990., str. 286.

⁹⁶ Usp. S. J. KISTENMAKER, *Exposition of the Epistle to the Hebrews*, New Testament Commentary, Michigan, Grand Rapids 1992.⁵, str. 135.

Bog je taj koji govori u Svetom pismu.⁹⁷ Izričaj *ho lalesas*, »koji reče« jest Božji predikat. Božji govor je modus njegovog spasenjskog djelovanja. Aorist ulazi u Božji govor u biblijskom tekstu Ps 2,7 koji nagoviješta Isusa kao Sina. Aron je zadobio po Božjem pozivu priznanje *time*, »dostojanstvo« i Krist *doxa*, »slavu« i to po pozivu a ne po samoposvojenju.⁹⁸ Kristovo svećeništvo ima svoje porijeklo u metafizičkom dostojanstvu (Ps 2,7; usp. Heb 1,5) i po svojem neposrednom postavljanju po Božjoj riječi (Ps 110,4).⁹⁹ Prepozicija sa zamjenicom *pros auton*, »prema njemu« pokazuje od početka retka da je adresat Krist ili Sin (usp. Heb 1,8). Interesantno je da se infinitiv aorista *genethenai arhierea*, »da postane svećenik« upotrebljava kao nadopuna glagolu *doxazein*, »dati slavu«.¹⁰⁰ Infinitiv znači ima epegezegetski smisao i u grčkoj *koine* često se prevodi veznikom *hina*, »da« i označuje sadržaj a ne posljedicu proslave. Bitno za velikosvećeništvo jest božanski poziv. Svakako je interesantno da autor ne upotrebljava za Velikog svećenika *einai*, »biti« nego *genethenai*, »postati«. To vjerojatno ima stvarne temelje: možda počiva na shvaćanju da se svećeništvo razumijeva kao postojanje i kao proces. Nije posrijedi neki određeni akt kojim Bog postavlja sina za Velikog svećenika.¹⁰¹ U 5,5-6 nije posrijedi neko Božje imenovanje već Kristov izbor i zalaganje po poniznom služenju. I možda se u Heb 1,5 govori o rođenju ili povratku Krista. Tako se zahvaljujući ovom mjestu iznosi nebesko Isusovo ustoličenje u Iv 17,1-5.¹⁰² U ovom naslovu krije se prema Grässeru teologija u procesu koja zbližuje bit Sina s biti sinova (i kćeri) jer i vjernici su na putu usavršavanja što potvrđuje da je Isus Veliki svećenik od prave pomoći.¹⁰³

⁹⁷ Objašnjenja uz izričaje *ho lalesas*, »koji reče«, *time*, »dostojanstvo« i *doxa*, »slava« slijede u: E. GRÄSSER, *An die Hebräer*, (1. svezak), Hebr 1 – 6, Evangelisch-katholischer Kommentar, Zürich-Braunschweig 1990., str. 73. 286–288.

⁹⁸ U Isusovo vrijeme velikosvećeničkom se službom trgovalo, bila je na određeno razdoblje, i veliki svećenici su se često mijenjali. U Aronovom je svećeništvu bilo drukčije. Posebno to vrijedi za velikosvećeništvo Isusa Krista.

⁹⁹ Usp. O. KUSS, *Der Brief an die Hebräer*, (8. svezak), Regensburger Neues Testament, Regensburg 1966.², str. 73.

¹⁰⁰ Tumačenje glagola *genethenai*, »postati« i *einai*, »biti« preuzima se od: E. GRÄSSER, *An die Hebräer*, (1. svezak), Hebr 1 – 6, Evangelisch-katholischer Kommentar, Zürich-Braunschweig 1990., str. 287.

¹⁰¹ Usp. C.-P. MÄRZ, *Hebräerbrief*, Die Neue Echter Bibel, Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung, Würzburg 1989., str. 40.

¹⁰² Usp. G. W. MacRAE, *The Epistle to the Hebrews*, (10. svezak), Collegeville Bible Commentary, New Testament Series, Minnesota, Collegeville 1986., str. 15.

¹⁰³ E. GRÄSSER, *An die Hebräer*, (1. svezak), Hebr 1 – 6, Evangelisch-katholischer Kommentar, Zürich-Braunschweig 1990., str. 287.

Zaključno teološko vrednovanje

Prvi citat Ps 2,7 u Heb 1,5a uspoređuje Sina s anđelima a ovdje u 5,5 stoji direktno Krist nasuprot Aronu. Heb 5,5-6 želi povezati naslov Sina i naslov Velikog svećenika.¹⁰⁴ Sam je Bog prema psalamskim izričajima podario, imenovao i postavio Isusu Kristu dostojanstvo Sina i dostojanstvo Svećenika (Ps 2,7; 110,4; Heb 1,5.8; Dj 13,33). Tako sigurno postoji neki odnos između sinovstva Božjega i svećeništva pa Erdman mesijanskom dostojanstvu Sina pripisuje božanski dekret o svećeništvu.¹⁰⁵ Vanhoye u govoru o Kristovom svećeništvu ne posize za Ps 2,7.¹⁰⁶ On naime ne priznaje da postoji odnos između sinovstva i svećeništva jer treba precizirati narav tog odnosa – i ne smatra tekst Ps 2 o sinovstvu temeljem za Kristovo svećeništvo.¹⁰⁷ Ispravno se polazi od osnovnog poimanja da je Isusovo sinovstvo od vijeka. Ali on je ujedno i čovjek jer inače ne bi mogao biti naš Veliki svećenik i Posrednik. Tako i Spicq tvrdi da je kvaliteta Sina ujedno i kvaliteta Svećenika.¹⁰⁸ I svećeništvo Arona je nešto nadodano u njegovom životu a Krist je kao Sin Božji savršeni posrednik Božji.¹⁰⁹ Temeljna misao koja nosi sve autorove izričaje jest Isusovo sinovstvo. Nitko ne bi mogao biti Veliki svećenik nego Sin Božji. I sam je Otac postavio Sina Velikim svećenikom. On je bio Sin kod Boga. Tako je kvaliteta Sina direktno i kvaliteta Svećenika.¹¹⁰ Odsječak Heb 5,1-10 po Märzu prenosi kristologiju Velikog svećenika.¹¹¹ Reci 5,5-6 žele dva naslova, naslov Sina i naslov Velikog svećenika jednako primijeniti na Krista.¹¹² Grässer¹¹³ smatra da Heb precizira u kristološkoj osnovnoj koncepciji bit Sina (metafizički substancialitet) kao funkciju uzvišenoga i trajnoga služenja (Veliki svećenik za uvijek, Heb 6,20). Tako je predegzistentni Sin po svojem soteriološkom tumačenju kenoze postao Velikim svećenikom pa služi ljudima i kao čovjek. Bog ga je po uvjerenju istog bibličara po-

¹⁰⁴ Usp. G. W. MacRAE, *The Epistle to the Hebrews*, (10. svezak), Colledgeville Bible Commentary, New Testament Series, Minnesota, Colledgeville 1986., str. 23.

¹⁰⁵ CH. R. ERDMAN, *The Epistle to the Hebrews*, Michigan, Grand Rapids 1987., str. 61.

¹⁰⁶ A. VANHOYE, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote secondo il Nuovo Testamento*, Torino 1990., str. 110.

¹⁰⁷ Isti, str. 100.

¹⁰⁸ C. SPICQ, *L'Épître aux Hébreux*, (2. svezak), Commentaire, Études bibliques, Paris 1953.

¹⁰⁹ Isti, str. 111.

¹¹⁰ Isti, str. 110.

¹¹¹ C.-P. MÄRZ, *Hebräerbrief*, Die Neue Echter Bibel, Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung, Würzburg 1989., str. 39.

¹¹² Usp. P. ELLINGWORTH, *The Epistle to the Hebrews, A Commentary on the Greek Text*, Michigan, Grand Rapids 1993., str. 281.

¹¹³ E. GRÄSSER, *An die Hebräer*, (1. svezak), Hebr 1 – 6, Evangelisch-katholischer Kommentar, Zürich-Braunschweig 1990., str. 286–287.

zvao u svećeništvo jer je izvršavao svoje čovještvo.¹¹⁴ Bog je Krista pozvao po poniženju. Djelo Sina kao i djelo Svećenika privodi ljude k Bogu Ocu. Kao Sin Božji Krist će biti uspješni Posrednik, Veliki svećenik. Krist preuzima na sebe ljudsku slabost ali ne zapada u grijeh i tu se razlikuje od drugih svećenika.¹¹⁵ Bog mu je naredio da učini djelo očišćenja.¹¹⁶ Trpio je i time pomogao ljudima. Po svojim je riječima, gestama i svojom sudbinom postao vjerodostojnim Božjim posrednikom. Bog ga je izabrao i preporučio, i kao Sina i Svećenika odredio i potvrdio za njegovo djelo.¹¹⁷

Kristologija Poslanice Hebrejima

Poslanica Hebrejima po starozavjetnoj reлектiri nadilazi ostale novozavjetne spise. Donosi i Jr 31,31-34, kao najdulji starozavjetni citat u čitavom Novom zavjetu. Psalmi su upravo po čestoj uporabi neke vrsti znak raspoznavanja u Heb.¹¹⁸ Tako je poslanica obojena Starim zavjetom: pretpostavlja poznavanje i snalaženje, a sve u vidu kristologije kao pripreme, ispunjenja i punine.

Autor nam nudi kristološko-soteriološku refleksiju:¹¹⁹ polazište predstavlja Sinovljeva predegzistencija a izlaganje sadrži velikosvećeničku kristologiju.

Govor o Sinu (gl.1) u Heb počiva na velikoj usporedbi s anđeoskim svijetom. Sin je uzvišeniji od njih po utjecaju i autoritetu.¹²⁰ On je jednostavno Božji Sin. Argumentacija se dakako odvija starozavjetno tako da Olshausen vidi duboku motivaciju kada tvrdi: »Sav je Stari zavjet prema Novom zavjetu u odnosu kao i anđeli prema Sinu.«¹²¹ U Sinu Bog i čovjek postaju jedno. Ovdje se u Sinu Božjem uspostavlja savršeno jedinstvo i najdirektnije posredništvo.¹²² Tako Sin postaje vrata do Boga ali i do čovjeka. »Sin« je svojim ulaskom u svjetsku uvjetovanost prihvatio ljude i kao predvodnik spasenja (Heb 2,10) pokazao put do Boga mnogim »sinovima (i kćerima)«.

¹¹⁴ Isto.

¹¹⁵ Usp. A. VANHOYE, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote secondo il Nuovo Testamento*, Torino 1990., str. 113.

¹¹⁶ Usp. CH. R. ERDMAN, *The Epistle to the Hebrews*, Michigan, Grand Rapids 1987.

¹¹⁷ Usp. A. VANHOYE, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote secondo il Nuovo Testamento*, Torino 1990., str. 115.

¹¹⁸ Usp. S. J. KISTENMAKER, *Exposition of the Epistle to the Hebrews*, New Testament Commentary, Michigan, Grand Rapids 1952., str. 35.

¹¹⁹ Usp. C.-P. MÄRZ, *Hebräerbrief*, Die Neue Echter Bibel, Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung, Würzburg 1989., str. 11.

¹²⁰ Usp. O. WILEY, *The Epistle to the Hebrews*, Missouri, Kansas City 1984.², str. 44.

¹²¹ Isti, str. 45. Citira se H. OLSHAUSEN, *Biblical Commentary on the New Testament*, (6. svezak), New York 1858., str. 296.

¹²² Isto.

Gore obrađeno mjesto (Heb 5,1-10) utemeljuje a druga (7,1-18; 8,1 – 10,18) onda razvijaju velikosvećeničku kristologiju očišćenja, pomirenja i novosti. Kristovo svećeništvo započinje kao i kod sinovstva suprotstavljanjem (Heb 5). Nasuprot Kristu stoji Aron s više starozavjetnih svećeničkih kvalifikacija,¹²³ kod Sina Božjeg je važno da je uzet od ljudi i pozvan od Boga.¹²⁴ Veliki je svećenik bio pomazan a ime Kristovo već i znači Mesija, Pomazanik. Isus Krist je Sin Božji, Pomazanik i Veliki svećenik¹²⁵: biti Sin jednakovrijedno je biti Svećenik. Isus kao Sin Božji ulaz je po svećeništvu u partnerstvo i život Božji. Isus je žrtva po križu i po uskrsnuću je, kao prvorođeni, uveden u velikosvećeništvo (Kol 1,15.18; Otk 1,5), a po uzašašću će i kao čovjek (zajedno s Božjim sinovstvom) vršiti svoju uzvišenu vlast.

Summary

JESUS CHRIST SON OF GOD AND HIGH PRIEST. AN INTERPRETATION OF Ps 2 AND Hebr 1,5; 5,5

The article is an analytical research on the sonship and priesthood of Jesus Christ. The Ps 2 reveals through Hebrew text and especially through Greek translation the Old Testament's messianic prophecy. Jesus fulfilled the promises announced also by the Psalms. The quotation »You are my son, today I have begotten you« (Ps 2,7) was taken by the New Testament's Letters to the Hebrews as 'relecture' on Jesus Christ, the Son of God (Heb 1,5). Jesus is the Son of God in his foreexistence, incarnation, baptism, transfiguration, paschal mystery – passion, death and resurrection and glorification. By the Sonship Jesus identifies himself before God, the Father. But Jesus exercises function for human race as High priest (Ps 110; Heb 5,5). This biblical exposition offers a contextual christological – soteriological reflexion on Jesus's essence (Son) and existence for the others (High priest).

Key words: *Messiah, Son (of God), High priest.*

¹²³ Usp. pet kvalifikacija u: Isti, str. 159.

¹²⁴ Pretpostavlja se kao u Arona, no ispušteno je Levijevo porijeklo, a naglašen Melkisedekov red (Heb 5,1-6).

¹²⁵ Naslov Kristovog velikosvećeništva ima svoje ranije liturgijsko životno ozračje (C.-P. MÄRZ, *Hebräerbrief*, Die Neue Echter Bibel, Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung, Würzburg 1989., str. 12).